

‘Minister Dijsselbloem is de erfgenaam van Colijn’

Nog steeds is Den Haag het spoor bijster als het gaat om het terugvinden van het groeipad, stelt de Rotterdamse hoogleraar overheidsfinanciën Bas Jacobs. ‘Ik heb me de haren uit het hoofd getrokken’

Ulko Jonker
Den Haag

Bas Jacobs was lang een roepende in de woestijn als hij het kabinet bekritiseerde om zijn ‘budgettaire orthodoxie’. Maar behalve de grootste banken in Nederland — Rabobank al in 2013 en sinds vorige week ook ING — scharen inmiddels ook werkgevers, het IMF en veruit het grootste deel van zijn collega-economen in binnen- en buitenland zich achter de analyse dat de kabinetten-Rutte het verkeerde antwoord op de crisis gaven.

Nog steeds is Den Haag het spoor bijster als het gaat om het terugvinden van het groeipad, vindt de hoogleraar overheidsfinanciën en economisch beleid aan de Erasmus School of Economics. ‘Waar het op neerkwam, is dat je de economie enkele tientallen miljarden armer maakt om een paar honderd miljoen rentelasten te besparen. Ik kan er echt niet bij.’

Een interview aan de vooravond van de laatste Miljoenennota van minister van Financiën Jeroen Dijsselbloem.

V Wat ging er fout sinds in 2008 de crisis uitbrak?

‘Het is fascinerend dat veel overheden, inclusief de Nederlandse, eerst besloten om de begrotingsteugels te vieren. Dat was verstandig. Waarvoor heb je staatschuld? Om de gevolgen van dit soort crises over de tijd uit te smeren. Maar in 2010 gingen we van de erkende noodzaak van stimuleren en de economie niet te veel belasten heel snel terug naar de orthodoxie. Ook in het monetaire beleid. De rentes werden prematuur verhoogd.’

V Toen trad het eerste kabinet-Rutte aan.

‘Ja, Rutte profileerde zich al in 2006, nadat hij het leiderschap van de VVD had oververd, als de man die de staatsfinanciën op orde brengt. Dat was toen ook een uitstekend verhaal. Lees mijn eigen stukken uit die tijd er maar op terug. Nederland ging te lichtzinnig met de overheidsfinanciën om in een periode van ongekende economische voorspoed. Er werd onvoldoende nagedacht over de vergrijzing’.

V Waarom was dat in 2010 dan niet meer het juiste antwoord?

‘Er was vraaguitval door enorme financie-

‘Dat iedereen zijn schulden moest afbouwen is zo’n fatale vergissing die ook steeds terugkomt in de analyse van DNB’

“

‘De economie wordt tientallen miljarden armer om € 600 mln te besparen’

Bas Jacobs

FOTO: HH

le problemen. Mensen kwamen in moeilijkheden met hun hypotheek, bedrijven gingen in ongekende aantallen failliet, de economie kromp heel sterk. Als je daar uit wilt komen, heb je ondersteuning van de vraag nodig en oplossing van de financiële problemen. Dat gebeurde in Amerika. De tekorten liepen daar op tot 10% en het monetaire beleid was zeer expansief.’

V Zulke waarden wilden we hier toch niet bereiken?

‘Dat iedereen zijn schulden moest afbouwen is een van de fatale vergissingen in de analyse die je ook telkens ziet terugkomen bij de Nederlandsche Bank. In de nationale boekhouding is het bezit van de één de vordering van de ander. Als er iemand wil sparen, moet iemand anders lenen. Als je wilt dat de private sector zijn financiële positie op orde brengt, moet je dat ondersteunen door zelf een hogere schuld op je te nemen. Anders lukt dat niet. De private schuld is ook alleen maar groter geworden.’

V Maar sanering en hervormingen zijn toch inherent aan het herstelproces?

‘Verhoging van de AOW-leeftijd en ingre-

pen in de huizenmarkt zijn zeer verdedigbaar. Maar ze hadden gepaard moeten gaan met stimulerend beleid, niet met bezuinigingen en lastenverzwaringen. Het CPB schat het groeiverlies door het gevoerde overheidsbeleid tijdens 2011-2017 op ongeveer 6% van het bbp. Dus je loopt elk jaar 2% tot 2,5% van het bbp aan belastinginkomsten mis. Als je drie jaar had gewacht en niets had gedaan, had dat net zo veel opgeleverd als al die bezuinigingen en lastenverzwaringen bij elkaar opgeteld. En daarna had je elk jaar 2,5% extra in de staatskas gehad. Minister van Financiën Dijsselbloem sprak in zijn eerste begroting over rente als “zondegeld”. Welnu: je bespaart inderdaad € 600 mln per jaar op je rentelasten, maar verliest ook tientallen miljarden aan nationaal inkomen, elk jaar weer.’

V Hoe is het mogelijk dat die analyse al zo lang op een Haagse beleidsmuur stuit?

‘Ik heb me echt de haren uit het hoofd getrokken om die vraag te beantwoorden. Uiteindelijk heb ik vijf verklaringen. Politici ter rechterzijde grepen de crisis aan om de overheid te saneren. Dat het niet bijdroeg aan herstel, deed er politiek niet

Minister van Financiën Jeroen Dijsselbloem (l) en minister-president Mark Rutte maken zich op voor de laatste Prinsjesdag van het kabinet-Rutte 2. FOTO: DAVID VAN DAM/HOLLANDSE HOOGTE

jaar of vier helemaal geen discussie mogelijk over het begrotingsbeleid. Er heerste een onwrikbare consensus bij alle partijen, behalve PVV en SP. En als er in Nederland eenmaal consensus is bereikt, sta je met andere opvattingen buiten de orde.’

V En de vijfde oorzaak?

‘De belangrijke besluiten in Nederland worden genomen door mensen die zijn geschoold in de jaren tachtig. Toen hadden we stagflatie: aanbodproblemen, hoge inactiviteit, hoge rentes, oplopende inflatie. Bezuinigingen en hervormingen waren het recept om eruit te komen. Nu is het een soort automatisme om daarop terug te grijpen. In het institutionele raamwerk in Nederland, van de financieel-economische ministeries tot aan de Nederlandsche Bank en het Centraal Planbureau, zit te weinig up-to-date kennis van de moderne macro-economie en van de geschiedenis van de jaren dertig om te zien dat de Grote Recessie een ander beestje was: een financiële crash met keynesiaanse vraaguitval.’

V Als u dinsdag de begroting zou indienen, hoe zou die eruitzien?

‘Het monetaire beleid werkt niet meer goed bij een rente van nul. Monetaire financiering — helikoptergeld — zou wenselijk zijn maar mag niet. Dus moet je ervoor zorgen dat je op korte termijn stimuleert en op lange termijn de economische structuur versterkt. Investeer in onderwijs, onderzoek, R&D, duurzame energie, dijken en knelpunten in de infrastructuur. Verlaag ook de belasting, gekoppeld aan een hervorming van het stelsel. Verschuif daarbij de belastingdruk van arbeid naar kapitaal, waardoor de netto looninkomens omhooggaan en de nettorendementen omlaag.’

V En de hervormingen?

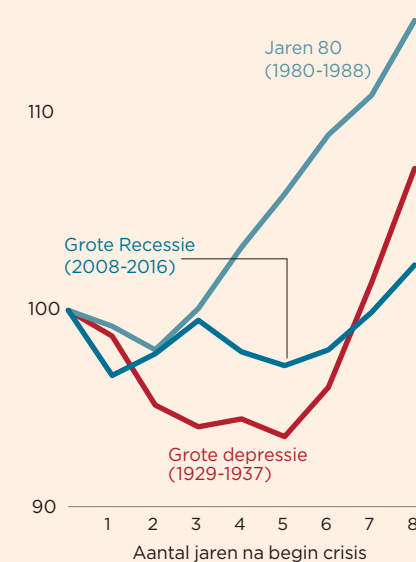
‘Het pensioenstelsel moet worden omgezet naar verplichte, individuele pensioenrekeningen, waarbij de doorsneepremie wordt afgeschaft. Daarvoor is naar schatting € 100 mrd nodig als iedereen zou worden gecompenseerd. De lage rente maakt het mogelijk om die overgang via de overheid te verzachten. De hypotheekrenteaftrek? Haal de aflossingsplicht eraf en beperk de renteaftrek sneller.’

V En het tekort laten we gewoon oplopen?

‘We hebben nu nog steeds onderbesteding van 1% à 2% van het bbp. Zet in op een budgettaire stimulans van 2% van het bbp of iets meer en laat het tekort oplopen richting de 3%. Het grootste macro-economische risico is een langdurig stagnatiescenario. We kunnen alleen uit zo’n economisch moeras ontsnappen bij wat overbesteding. Inflatie is nu goed. Pas als de economie een tijdje oververhit is geraakt, keren we weer terug naar een normale economische omgeving met positieve rentes.’

Economisch herstel zwak ook in historische vergelijking

Bbp-niveau, 1ste jaar crisis = 100

toe. Politici ter linkerzijde vinden het moeilijk om de teugels te vieren, omdat ze ten onrechte het imago van een gat in hun hand hebben. Zelfs GroenLinks steunde het Kunduz-akkoord, met een lastenverhoging van € 9 mrd. Zowel links als rechts had zich geëngelijkt aan budgettaire orthodoxie. En nog steeds durft niemand daarvan terug te komen, uit angst voor politiek gezichtsverlies. Ten derde zit het in onze volksaard om als het slecht gaat “het huishoudboekje op orde te brengen en de broekriem aan te halen”.

V Daarvalt toch niet zo veel op af te dingen in een crisis?

Daar valt individueel veel voor te zeggen, bijvoorbeeld als je onder water staat met je hypotheek. Maar wat individueel rationeel is, kan tot collectieve waanzin leiden. In het begrotingsdebat zit een heel sterke morele dimensie. Die zag je ook in de jaren dertig; Dijsselbloem is de erfgenaam van toenmalig minister-president Hendrik Colijn. Schuld is in onze taal en cultuur hetzelfde als zonde en daarom intrinsiek fout. En er is een vierde verklaring, ook typisch Nederlands: er was een

“

‘Het zit in onze volksaard om “het huishoudboekje op orde te brengen” als het slecht gaat’